

“МАЛИ ЧОВЕК” У ЈЕВАНЂЕЉУ И У УНИВЕРЗАЛНОЈ ДЕКЛАРАЦИЈИ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

Људска права су идеја нашег доба и то најпривлачнија идеја. Од усвајања Универзалне декларације о људским правима 1948. год. од стране Генералне скупштине Уједињених нација, за свега шест деценија ова је идеја постала знак распознавања нашег времена, превазилазећи очекивања и самих њених твораца. Декларација је усвојена само као препорука државама чланицама Уједињених нација, а од онда, она мења људске животе, али мења и национална законодавства широм света. Пре Другог светског рата су само државе биле субјекти међународног права. Овом Декларацијом су по први пут и права појединаца добила међународно правно признање. Као таква, сасвим је логично и очекивано да велике, а и све друге, светске религије изражавају своје ставове и да се одређују према основним људским правима израженим у Декларацији.

Римокатоличка црква сматра једним од својих задатка да проповеда и брани права човека јер су она део достојанства људске личности, створене по икони и подобију Божијем и коју је Христос искупио. Римокатоличка црква преузима овај појам *врло драг данашњем човеку* (А. Гаврић, Црква и права човека, *Глас Концила*, бр. 26, 27.06.2004.) да би му дала истински хришћански смисао и да га на тај начин евангелизује и тиме подупре добре установе данашњег друштва. До оваквог става се није дошло безболно. Напротив, он је формиран током вишедеценијског оштрог сукоба Римокатоличке цркве са модерним друштвом, да би суштинско доктринарно приближавање *модерним временима* почело енцикликом *Pasce in Terris* папе Ивана XXIII 1963. године у којој он појашњава учење Римокатоличке цркве о људским правима.

Исламски свет је до сада, углавном, изражавао уздржаност у погледу идеје о људским правима или бар понеких права. Конкретно, на право слободе вероисповести која је са становишта ислама неприхватљива и односи се на чл. 18 Декларације који каже да *свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести; ово право укључује слободу промене вероисповести и уверења ...* као и на чл. 16 који говори о слободном пристанку и мушкарца и жене приликом склапања брака. Већина исламских земаља и данас сматра ову идеју

замаскираним средством неоимперијализма и оружјем америчке глобалне хегемоније.

У Православљу је, од помесне до помесне Цркве, ситуација различита. Од незаинтересованости до, у последње време, озбиљних проучавања и заузимања официјелних ставова, какав је изразила Руска православна црква.

У нашој теолошкој и црквеној заједници, поред похвала вредних појединачних доприноса, постоји одређена нелагодност у вези са овим питањем. Инстинктивно се осећа да у основним људским правима има много елемената хришћанства, али истовремено и још нечег, што је узрок нелагодности и уздржаност. Сматрам да је ово симптом једног ширег проблема, а то је тешко разумевање основних елемената космологије модерности и свих промена које је она створила у друштву, али често и ниподаштавања и наивне представе да ће *све ово непознато* што нас збуњује и плаши проћи и да ће се свет поново вратити на *старо*, стабилно и добро познато. Та непрестана збуњеност *новим*, а у очекивању повратка *старог и златног доба*, врло често паралише Православље и онемогућава га да се на прави начин и стваралачки сусретне са модерношћу, а сада већ и са постмодерном. Један од првих корака би могао да буде свест о томе да се традиционално друштво неће вратити и да нам је неопходно осветљавање и анализа узрока настанка модерног друштва и његових основних елемената, а људска права су први од тих елемената. Иако она нису произведена у хришћанским лабораторијама и није их изнедрила, нити формулисала хришћанска мисао, то не значи да немају никакве везе са хришћанством, а посебно не значи да немају никакве везе са суштинским схватањем добра, хуманости и истинског људског напретка.

У покушају даље анализе ограничићу се на само један аспект темеља основних људских права који је најчешће и најжешће критикован са различитих становишта, а то је да су она индивидуалистичка, што ћу покушати да повежем са појмом *малог човека* у Јеванђељу.

Права човека се појављују у 18. веку, али конкретан историјски тренутак у коме и због кога су она коначно уобличена, и у коме је настала и усвојена Универзална декларација, а који нам је увек неопходан при разматрању узрока настанка неке идеје или схватања, је био трагичан.

Свест о томе, са жељом да се ужаси рата никада више не понове, писци Декларације изражавају у уводу, да је - *непоштовање и презирање људских*

права водило варварским поступцима, који су вређали савест човечанства... Свакако да је савест човечанства била повређена, али од варварских поступака су страдали конкретни и живи људи и то милиони људи који нису имали ниједан расположиви инструмент, ниједно расположиво средство и начин да се супротставе државним идеолошким ратним машинеријама са којима, у највећем проценту, ништа заједничко нису имали. Питања на која се очајнички тражио одговор су била како спасити појединца од уништавајуће моћи државе? Да ли су појединци беспоговорно служећи државама заборавили на виши закон хуманости и да ли су се, уопште, могли на њега позвати?

20. век је био век тоталитаризама какви су по први пут пројављени у људској историји. Многе европске државе су на културни и друштвени песимизам настао после Првог светског рата и пред претњом од комунизма, одговориле стварањем ауторитарних влада. Појава фашизма у двадесетак европских држава је била знак да су многи Европљани сматрали да је либерализам банкротирао, да су парламентарне владе јалове, жудећи за војном диктатуром и *чврстом руком*. Тоталитаризам који је уследио и увео свет у нови, још жешћи сукоб од претходног, је био потпун, и у том смислу је он искључиво феномен 20. века. Ранија деспотска уређења нису располагала технолошким средствима, али ни посебном жељом да успоставе потпуну контролу над људима као што су то учинили фашизам и комунизам. Потпуна контрола и послушност, обавезност прихватања владајуће идеологије, нису остављали појединцу никакву могућност за испољавање приватности и слободе. Појединац није имао никаква права која би држава требало да уважава. Оваква друштвена кретања и схватања довели су људски род до најниже тачке бивствовања. *Упркос вредности коју су западњаци придали разуму, они су показали застрашујућу склоност ка ирационалном понашању и митским начинима размишљања – идејама које пркосе разуму, логици, па чак и здравој памети* (М.Пери, *Интелектуална историја Европе*, Клио, 536). Европа се нашла пред ужасом сопственог наслеђа од кога је један слој био да се појединац, да се *мали човек*, не може одбранити од разорне моћи колектива, у овом случају државе, јер му није расположиво ни једно ефикасно средство. Са том свешћу су писци Декларације одмах по завршетку рата почели рад на формулисању основних људских права. Ова Универзална декларација је брана и крај разумевању државе-нације као највеће, па и искључиве вредности којој се људи, као

најсветијем идолу, морају безусловно покорити и беспоговорно служити. Треба се подсетити да је циљ постојања државе, као и свих њених институција, добробит човека, сваке појединачне и конкретне људске личности, њен напредак и развој. Држава постоји зарад конкретних људи, а не зарад саме себе. Усвајањем Универзалне декларације о основним људским правима и њеним ратификовањем од стране држава широм света, по први пут у историји појединац је добио средство којим може да се бори против великих система штитећи своја права, а да та борба не буде безнадежна. Декларација је усвојена 10.12.1948., 48 држава је гласало за, ниједна против, а 8 је било уздржано, укључујући Југославију и СССР (са становишта идеолошког колективизма), Саудијску Арабију (са становишта екстремног ислама) и Јужноафричку Републику (са становишта апартхејда).

Ако је сврха људских права да ограничи људску употребу или злоупотребу власти, и да да власт управо ономе који је нема, појединцу, онда с правом можемо да направимо паралелу са Христовим ставом у Јеванђељима према *малом човеку*. То су они који су *сиромашни, сиромашни духом, мала Христова браћа* са којима се сâм Син Божији поистовећује. Убоги Лазар, као икона самога Христа, се има посебну вредност и својим сопственим именом је уписан у Царство Божије. Христос је син сиромашног дрводеље и *нема где главу да склони* (Лк 9,57-58). *Заиста вам кажем: кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте* (Мт 25, 40) – ово ће бити критеријум Христовог суда након Другог доласка. Ни помена, ни трага не налазимо у Јеванђељима где би се Христос позитивно односио према држави - идолу. Тако нешто би било у апсолутној супротности са Духом Христовим, али је зато Христос увек на страни *малог човека*, а што је у апсолутној сагласности са Духом Јеванђеља.

Закључујући, могу да кажем да ми се чини да не постоји ни један озбиљан разлог да Црква не прихвати општу идеју која је довела до прецизног формулисања основних људских права, што не искључује могућности и потребу критике, па и неслагање и неприхватање појединих, нарочито новијих, права. Чињеница да су она индивидуалистичка, тј. утемељена у индивидуализму западноевропског духовног наслеђа исто тако није озбиљан приговор. Не постоји разлог због кога би се Црква, у овом контексту, опредељивала за колектив, а против појединца. Овакви приговори претежно долазе, како то

анализира М. Игњатијеф (*Људска права као политика и идолопоклонство*, Службени гласник, 2006.,71) од друштава склоних ауторитарном начину организовања власти каква су азијска друштва. Ово треба да има на уму свако ко жели да са становишта хришћанства покушава да критикује идеју о људским правима због индивидуализма. Савремени ће човек то чути и схватити као залагање за колективизам и велике ауторитарне системе, попут државе. Наспрам, или боље рећи изнад овог појмовног пара индивидуа - колектив, хришћанство истиче личност и заједницу, што представља позив и призив за надилажење *природног* стања индивидуе слободним и *натприродним* стањем личности. Индивидуа је минимум одакле се креће ка личности. Ту идеју *минималног* апсолутно јасно изражава Универзална декларација. Она само повлачи линију испод које се више не може људски живети, а не претендује, чак и не покушава да дефинише животне циљеве и то шта значи *добар* живот.

Људска права су идеја нашег доба, али идеја без идеје. Она су формулисана са циљем да изразе *огољени људски минимум у којем се могу укоренити различите идеје људског напретка* (исто, 94), али и различите метафизичке и антрополошке идеје, при чему православно хришћанство није изузетак.